

NYHEDSBREV

Nr. 6
Oktober
2017

Nyhedsbrev fra Det Danske Sprog- og Litteraturselskab nr. 6
Redaktionen afsluttet medio oktober 2017

Ansvarshavende redaktør: Karen Skovgaard-Petersen

Redaktion:

Markus Hedemann · mh@dsl.dk · 50 77 74 73

Finn Gredal Jensen · fgj@dsl.dk · 50 77 74 70

Jonas Jensen · jj@dsl.dk · 50 77 74 83

Mette-Marie Møller Svendsen · mette.svendsen@dsl.dk · 20 35 90 33

Kontakt: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab,

Christians Brygge 1, 1219 København K

Telefon: 33 13 06 60

Åbningstider: hverdage 9-15, fredag 10-14

Mail: sekretariat@dsl.dk

Hjemmeside: dsl.dk

ISSN: 2445-9983

Forsiden: Portræt af Christian 3. fra bibeloversættelsen 1550 og begyndelsen af *Vor Gud hand er saa fast en borg* fra Hans Thomissøns *Den danske Psalmebog* 1569. Fotocollage af Laurids Kristian Fahl. Læs mere om reformationsjubilæet på side 6-7.

PRESSEKLIP

»See-så-berg. Små og store børn er tvunget til at læse Peter Seeberg, det har de rigtig godt af, og med den nye tekstkritiske udgave af den hele molevit kan det ske på en tjekket prik omsider.«

Lars Bukdahl, *Weekendavisen*, 28. juli 2017, om *Peter Seebergs romaner, noveller og kortprosa*

»Nu tilbydes Aarestrup-forskningen et enestående materiale i form af alle de bevarede breve, digterlægen skrev. De er udkommet i fire smukke bind, det hele varetaget og kommenteret af Eva Vikjær for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Hvilken luksus!«

Niels Barfoed, *Information*, 12. august 2017, om *Emil Aarestrups breve*

»Det er Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, der sammen med Gyldendal står for udgivelsen. Der er masser af lækre og lærde noter og et fantastisk efterskrift (...) De to bind fås samlet for bare 200 kroner. Det er jo fundet til de penge.«

Per Theil, *Politiken*, 7. oktober 2017, om Edvard Brandes, *Dansk Skuespilkunst* og *Fremmed Skuespilkunst*

Med internettet har *public service*-begrebet fået ny rækkevidde. Vi er vant til at det betegner medietilbud, fortrinsvis af oplysende karakter, der stilles til rådighed for et bredt udsnit af befolkningen i form af radio og tv. Men når vidensressourcer tilbydes frit tilgængeligt på nettet, ligger *public service*-begrebet lige for, vel at mærke når der er tale om kvalitetssikrede ressourcer med et alment sigte. I Det Danske Sprog- og Litteraturselskab ynder vi således at betegne vores sproglige ressourcer, ikke mindst *Den Danske Ordbog*, som ‘sproglig *public service*’. Deri ligger at *Den Danske Ordbog* giver fri adgang til opdateret viden om ordenes betydning og brug i moderne dansk.

Senest har man i den offentlige debat kunnet støde på det udvidede *public service*-begreb i forbindelse med *Den Store Danske*, den digitale encyklopædi som Gyldendal med beundringsværdigt engagement har drevet gennem snart 10 år. Da forlaget for et par måneder siden måtte varsle encyklopædiens snarlige lukning, var det netop *public service*-fanen der blev hejst i de mange støtteerklæringer.

Den Store Danske og *Den Danske Ordbog* har haft parallelle skæbner. De begyndte begge deres liv i bogform i årene omkring årtusindskiftet og blev kort efter, i sidste halvdel af 00’erne, lagt på nettet. Dermed blev de forvandlet til *public service*-ressourcer: frit tilgængelige, kvalitetskontrollerede informationskilder henvendt til den almene, dansklæsende offentlighed. De opdateres begge løbende og er derfor i stand til, til enhver tid, at levere aktuel viden om det danske sprog og om verden omkring os. Måske er der ligefrem brugere der kunne ønske sig at de indgik et egentligt samliv. Både søgeteknisk og informativt ville der være åbenbare gevinster ved at kunne søge i dem under ét.

Som encyklopædiens akutte problemer illustrerer, frister online-opslagsværker imidlertid stadig en usikker tilværelse. Mens vi venter på en stabil og bæredygtig løsning for den digitale encyklopædi, er det værd at huske at den arbejdsindsats der lægges i at holde dem opdaterede, på langt sigt kan vise sig at være en økonomisk fordel. Trykte ordbøger og leksika har deres tid, og på et vist tidspunkt er de så forældede at der må investeres anseelige summer i at producere nye udgaver forfra. Digitale opslagsværker kan derimod undgå forældelse og forblive aktuelle hvis blot der investeres relativt beskedne beløb i deres fortløbende opdatering.

Karen Skovgaard-Petersen · ksp@dsl.dk

Siden 2001 har Det Kongelige Bibliotek og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab i fællesskab drevet webstedet *Arkiv for Dansk Litteratur* (ADL), en litteraturplatform som giver fri og åben adgang til en lang række centrale værker i ældre dansk litteratur, fra middelalderen frem til ca. 1940, så vidt muligt baseret på nyere trykte standardudgaver.

ADL er ikke bare en tekstsamling, men også en dansk litteraturhistorie: Til hvert forfatterskab er der skrevet et såkaldt 'forfatterportræt', dvs. en introduktion til den pågældende forfatters værker og en kort biografi, ligesom der er kapitler om de store perioder i dansk litteraturhistorie, klassicisme, romantik osv.

ADL slog hurtigt an efter lanceringen i 2001. Det blev en populær ressource blandt studerende og undervisere ved landets universiteter, gymnasier og andre uddannelsesinstitutioner. Også fagfolk i udlandet har været glade for den ubesværede adgang til ældre dansk litteratur som ADL giver.

Med sine knap 16 år er ADL imidlertid ved at være en ældre sag, målt med internettets alen. Eller også kan man, modsat, mene at ADL i de senere år har taget sig ud som et digitalt spædbarn, sådan som det for nylig blev formuleret. En opdatering har længe været stærkt tiltrængt, både hvad de tekniske muligheder og tekstbuddet angår.

Det var baggrunden for at Det Kongelige Bibliotek i 2013 satte gang i en omfattende teknisk opdatering. Den er nu ved vejs ende, og for nylig kunne det nye ADL gå i luften. I sin nye skikkelse rummer ADL en stribe forbedringer: Således er det nu muligt at få en parallel visning af tekst og faksimile af den trykte udgave som teksten er hentet fra, søgeresultaterne vises nu med omgivende tekst, og det enkelte værk kan nu læses og hentes som en helhed, mens man før kun kunne få en side ad gangen.

Vi slås dog også med nogle børnesygdomme. Bl.a. er de bibliografiske data ikke i alle tilfælde fyldestgørende. Det vil blive udbedret i løbet af de kommende måneder.

Velkommen til Arkiv for Dansk Litteratur

Her kan du læse og søge i værker fra den danske litteraturhistorie fra middelalderen til det 20. årh.

 ?

Forfattere

Find en forfatter i den alfabetiske oversigt og få adgang til forfatterens værker og en introduktion.

Titler

Få overblik over alle værkstitler i ADL.

Perioder

Læs om en bestemt periode i den danske litteraturhistorie.

I denne omgang er der altså tale om en rent teknisk omlægning. Den baner imidlertid vejen for at vi fremover vil få lettere ved at foretage løbende justeringer og udvidelser. Det er tanken på lidt længere sigt at flere værker skal finde vej ind i den litterære tekstbank, endvidere at *Dansk Litteraturhistorisk Bibliografi* skal inkorporeres, at der skal knyttes digitale ordbøger til teksterne, at der kan suppleres med billeder og oplæsninger – med meget mere. Ambitionen er at ADL skal være et levende og dynamisk flagskib for ældre dansk litteratur.

Nicolas Reinecke · nrw@dsl.dk

Karen Skovgaard-Petersen · ksp@dsl.dk

DSL markerer reformationsjubilæet med to projekter: »Christian 3.s danske Bibel på nettet« og »Musik og sprog i reformationstidens danske salmesang«. Det er nogle af de helt væsentlige værker i den dansk-norske kulturhistorie, der hermed tages under digital behandling.

Christian 3.s Bibel fra 1550 er den ældste oversættelse af hele Biblen til dansk, en af de største bedrifter i det danske sprogs historie. Den fastlagde normen for det danske skriftsprog for lang tid og har fået varig betydning ikke alene kirkeligt, men også for den litterære prosastil og for det dansk, vi taler den dag i dag. Mange udtryk bruger vi stadig, som de blev formuleret i Christian 3.s danske Bibel, fx »Du skal elske din næste som dig selv«. Biblen bliver nu indtastet i Kina i samarbejde med Universitat Trier, hvorefter teksten viderebehandles af DSL's it-afdeling og publiceres pa nettet, ledsaget af lobende ordforklaringer og en indledning. Side for side linkes teksten til faksimiler af originalen. Udgaven stottes af Dronning Margrethes og Prins Henriks Fond og af G.E.C. Gads Fond.

Menighedens salmesang pa modersmalet var en hjertesag for Luther og de danske reformatorer. Fra slutningen af 1520'erne og frem er der bevaret danske salmeboger og messeboger med gudstjenestens faste led. I 1569 kom rigets forste autoriserede salmebog, Hans Thomissons *Den danske Psalmebog*, der har melodier til alle salmer. Den blev fire ar senere fulgt op af Niels Jespersens *Graduale* med tekster og melodier til de faste led. De to boger er grundstokken i den dansk-norske kirkesang. Med salmerne blev det lutherske livssyn indprentet i befolkningen gennem arhundreder, baret af melodierne i suggestiv fallessang. Alle reformationstidens salme- og messeboger bliver nu digitaliseret pa samme made som Biblen. Tekster og melodier opmerkes efter internationale standarder, som muliggor sogninger, afspilning af melodierne og forskellige visninger efter brugerens valg. Desuden kobles teksterne til en ny digital ordbog, der samler eksisterende ordboger over periodens danske sprog.

Den Første Søndag

i Advent.

Introitus danst.

B Er Christ Gud Faders enborne Søn/
Er aff hans herte ud gan = gen/

som er hans evige raad/ Sand er den Morgenstjerne vort
ligerbiff som strifuit slaar. **U** Herte

Niels Jespersens *Graduale* (1573) er Danmarks første koralbog med melodier til salmer og gudstjenestens faste led, fx den indledende hymne, *Introitus*.

Hele dette kompleks udgives frit på nettet og danner grundlaget for tre forskningsprojekter, der hver især involverer både musikvidenskab og filologi. Projektet gennemføres i samarbejde med Dansk Center for Musikudgivelse på Det Kongelige Bibliotek og finansieres af Carlsbergfondet og Velux Fonden.

Marita Akhøj Nielsen · man@dsl.dk

#sprogetdk10år

Indgangen til det danske sprog

10 ÅR MED SPROGET.DK

Hvorfor er *fanden* et bandeord og *bitch* et skældsord? Må man selv vælge om man vil skrive *resurse* eller *ressource*? Og hvor er det nu kommaet skal stå? I 10 år har man på *sproget.dk* kunnet finde svar på disse spørgsmål – og mange, mange flere. Og danskerne har i den grad taget siden til sig. I alt besøger 25-30.000 brugere siden dagligt når de leder efter svar på alt fra hvordan man bøjer *job* i flertal eller staver til *mayonnaise*, til hvordan nye ord kommer ind i sproget, og hvor mange dialekter der findes i Danmark.

sproget.dk fejrer sin fødselsdag mandag den 23. oktober 2017 kl. 16-19 med alle nuværende og fremtidige brugere på Café Nutid i København.

Laurids Kristian Fahl · lkf@dsl.dk

BOGFORUM 2017

Igen i år er DSL at finde på Bogforum, der løber af stablen 10.-12. november i Bella Center Copenhagen. Vores program ser ud som følger:

Fredag

12.00 Hvor kommer ordene fra? Redaktører fra *Den Danske Ordbog* fortæller om nye ord i sproget og i ordbogen

Lørdag

10.15 Tobaksrygning, fluejagt, kys og kinesisk teater. Forfatter Madame Nielsen læser højt fra Holbergs epistler til Peter Zeebergs perspektivering

11.00 Erik Skyum-Nielsen interviewer Marianne Juhl om Peter Seebergs forfatterskab

14.00 Bedste venner, dødsens fjender: Om forholdet mellem Georg Brandes og Johannes Jørgensen v/Henrik Wivel og Jens Bjerring-Hansen

17.00 Pia Raug og Gert Posselt i samtale om mennesket og brevsriveren Herman Bang

Søndag

11.00 Det vidste vi sgu ikke. Faglige nyheder – nye indsigter

Redaktørerne ved *Dansk Sproghistorie* fortæller om arbejdet med de 6 bind

Mette-Marie Møller Svendsen · mette.svendsen@dsl.dk

GOLDEN DAYS

Den årlige *Golden Days Festival* havde i 2017 Københavns 850-års jubilæum som sit tema. Ti skikkelser var udvalgt som kronologiske pejlemærker gennem byens historie, fra Absalon til arkitekt Jan Gehl. Blandt dem var Ludvig Holberg og Herman Bang.

En byvandring mellem bangske steder i byen – fra Amaliegade og busten på Skt. Annæ Plads til Folketeatret i Nørregade – blev 3. september forestået af Gert Posselt med 35 deltagere. En gentagelse ugen efter ved Martin Zerlang led desværre under et vedholdende regnvejr.

På Det Kongelige Bibliotek blev der 7. september afholdt en aften om Holberg. Teaterhistorikeren Bent Holm og Peter Zeeberg fra *Ludvig Holbergs Skrifter* præsenterede udvalgte tekster fra det omfattende forfatterskab, som blev læst op af skuespillerne Karin Bang Heinemeier og Laura Bro.

Gert Posselt · gp@dsl.dk

HERMAN BANG-BIBLIOGRAFI

DSL udgiver nu en udtømmende bibliografi over Herman Bangs litterære produktion ved bibliotekar René Herring.

Bang blev født på Als i 1857 og døde i USA i 1912, knap 55 år gammel. Bibliografien begynder med det første digt, han fik offentliggjort, og slutter med den sidste tekst, der blev trykt i et tidsskrift kort efter hans død.

Ud over sine berømte romaner og noveller skrev Bang livet igennem artikler om stort og småt. Disse artikler giver et levende billede af livet herhjemme og i udlandet og er en uvurderlig kilde til Bangs samtid.

Tegning: Claus Bigum.

Bibliografien tillader opslag på Bangs egne titler, på værker nævnt af Bang, på publikationer med bidrag af Bang, på personer, steder og korporationer, på emner og særlige teksttyper og på Bangs mærker og pseudonymer.

Bibliografien er forsynet med en indledning af Sten Rasmussen. Udgivelsen er støttet af Velux Fonden.

René Herring · rh@dsl.dk

HVERDAGSHISTORIER

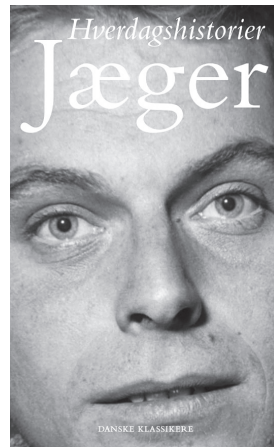
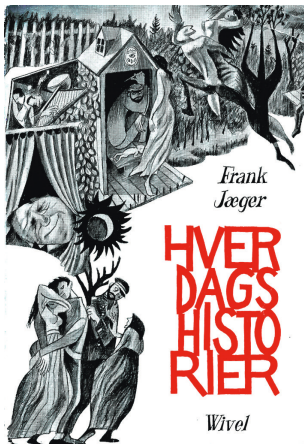
I serien *Danske Klassikere* udkommer den 30. oktober Frank Jægers (1926-77) fantasifulde *Hverdagshistorier* fra 1951 med de oprindelige illustrationer af Ib Spang Olsen, udgivet af Esther Kielberg.

Hverdagshistorier udspiller sig i Nordsjælland, især i området omkring Farum, hvor Jæger selv boede en tid. I denne realistiske topografiske ramme udfolder han et vildtvoksende eventyrunivers, hvor enhjørninger, hekse, engle, trolde og hedengangne digtere optræder side om side med opdigtede 'virkelige' personer såsom skovhuggeren fra Ganløse og de kongelige på Frederiksborg Slot. Historiernes kombination af poesi, ynde, barskhed og humor kan vække minder om H.C. Andersens eventyr, men Jæger tilføjer en ekstra dimension: den absurde.

Hverdagshistorier har været underbelyst. Jægers ældre digterkolleger var skeptiske over for dem, og de blev bl.a. kaldt tøjlesløse. Måske var Jæger tidligt ude med en modernitet, der endnu ikke var slået an i Danmark, men blev præsenteret to år efter af Villy Sørensen med hans *Sære historier*, 1953.

Danske Klassikere er støttet af Statens Kunstfonds Projektudvalg for Litteratur.

Camilla Zacho · cz@dsl.dk

DSL PÅ FACEBOOK

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab gør nu sit indtog på Facebook. Vi slutter os dermed til de godt 3,5 mio. danske organisationer, virksomheder og privatpersoner der allerede har en profil på verdens mest populære sociale netværk. Fremover vil DSL også ad denne kanal dele væsentlige nyheder om vores nye udgivelser og opdateringer af vores elektroniske ressourcer. Vi glæder os til at byde nye og gamle venner velkommen og til at give interesserede et indblik i vores alsidige virke.

Jonas Jensen · jj@dsl.dk

MERE SEEBERG

Til november udkommer tredje og fjerde bind af *Peter Seebergs romaner, noveller og kortprosa*, en serie tekstkritiske udgaver på i alt 11 bind, udgivet i samarbejde mellem DSL og Gyldendal. Projektet er finansieret af Velux Fonden.

Argumenter for benådning udkom første gang i 1976. Stilistisk ligger den i forlængelse af den særegne prosa, der blev introduceret i *Dinosaurusens sene eftermiddag*. Teksterne er ofte taget direkte ud af 'virkeligheden' og indeholder fx en takst- og prisliste for, hvad der er mest værdifuldt i samfundet.

Om fjorten dage fra 1981 er tredje del i det, Seeberg nu kaldte for en triade. Bogen fortsætter i den eksperimenterende prosastil og skildrer eksistenser, hvis liv umiddelbart udspiller sig i mærkværdige forhold og situationer.

Jeppe Barnwell · jb@dsl.dk

HVAD SAGDE CHRISTIAN 4.?

Når man vil beskæftige sig med ældre tiders talt sprog, har man det grundlæggende problem at der ikke findes optagelser af talesprog fra før 1889, hvor den første fonograf kom til landet. Louise Phister, født 1889, indtalte i 1904 et par Holbergtekster. Disse tekster kan høres via *Dansk Sproghistories* hjemmeside.

Hvis man vil udforske det talte sprog før den tid, fx Christian 4.s, må man ty til andre metoder. Christian 4. var sammen med Christian 2. den eneste oldenborgerkonge der foretrak dansk. Fra hans hånd er der overleveret en lang række breve. På den tid var der ikke fastlagt en officiel norm for skriftsproget, og det betød at man af og til blot skrev som man talte. Derfor er det ofte muligt at slutte sig til Christian 4.s udtale gennem staveformer i hans breve. Her kan man se at han havde former med såkaldt assimilation som *balle* 'balje', *gulliid* 'gulvet' og *borrestue* 'borgestue'. Han skrev for eksempel i

1641 om fru Ellen og fru Kirsten Marsvin der af glæde »giiorde en wending eller tu saammen pa gulliid«.

Sådanne former regnedes senere som hørende til de lavere klasser i København.

Ebba Hjorth · eh@dsl.dk

UNDER STREGEN

FRU HOLGER

Den 1. juni 1425 tillod pave Martin 5. væbneren Aksel Pedersen og dennes hustru, fru Holger, at vælge en skriftefader. Man studser. Er formen Holger en fejl? Men nej, den er god nok, kvindenavnet Holger er afledt af formen Holgerth. Mandsnavnet Holger er derimod afledt af formen Holmger. Holger var til overflod navnet på fru Holgers far, og i en notits, der nødvendigvis må være blevet til efter 1. juni 1425, omtales hun som enken fru Holger Holgersdatter. Pave Martins tilladelse kan snart læses i *Diplomatarium Danicum*.

Markus Hedemann · mh@dsl.dk